

УДК 811.111'253

СУБТИТРУВАННЯ ЯК ВИД АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Радецька С. В., Каліщак Т. Т.

Статтю присвячено розгляду субтитрування як форми перекладу фільмів. При цьому окреслено специфіку субтитрування англomовних фільмів, а також виявлено та проаналізовано недоліки та переваги субтитрування як одного з основних видів аудіовізуального перекладу.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, фільм, кінотекст, субтитрування, форенізація.

Статья посвящена рассмотрению субтитрования как формы перевода фильмов. При этом очерчена специфика субтитрования англоязычных фильмов, а также выявлены и проанализированы недостатки и преимущества субтитрования как одного из основных видов аудиовизуального перевода.

Ключевые слова: аудиовизуальный перевод, фильм, кинопотекст, субтитрования, форенизация.

The paper is devoted to consideration of subtitling as a form of the translation of movies. Thus specifics of subtitling of English movies into Ukrainian is outlined, and also disadvantages and advantages of subtitling as one of main types of the audiovisual translation are revealed and analysed.

Key words: audiovisual translation, a movie, a film text, subtitling, forenization.

Сьогодні кіно- і відеопродукція з використанням субтитрів набувають все більшої популярності серед людей різного віку, національності та культури. Користуючись сучасними технічними досягненнями, ми можемо дивитися фільми різних режисерів, різних країн й різними мовами, як з перекладом, так і без нього. Саме тому виникла необхідність відтворення та адаптації фільмів для іншомовних культур та аудиторій.

Проблема перекладу кінотекстів є однією з найактуальніших для сучасної теорії і практики перекладу. Передусім, зазначаємо, що перекладом кінофільмів українською мовою дуже часто займаються люди з недостатнім практичним досвідом та слабкою теоретичною базою, які неготові до якісного виконання своєї роботи. Проблема загострюють і агенції, які наймають некваліфікованих перекладачів, мотивуючи це низькою платоспроможністю. Сюди також віднесемо абсолютну відсутність будь-якого професійного навчання техніці та особливостям кіноперекладу на спеціальних філологічних, перекладознавчих факультетах.

Окрім цього, в Україні немає чітко сформованих критеріїв оцінювання кіноперекладу. На справді ж, кінопереклад є надзвичайно складним видом перекладацької діяльності і саме тому вимагає високого рівня фахової кваліфікації. До причин зниження якості кіноперекладів можна віднести і надходження великої кількості зарубіжної кінопродукції різного ґатунку, що скорочує обсяг часу на роботу з текстом.

Актуальність нашої роботи зумовлена, з одного боку, важливістю врахування труднощів перекладу фільмів для досягнення найповнішого результату, з іншого, – відсутністю вагомих наукових досліджень у цій галузі.

Мета роботи – висвітлити субтитрування як один з видів аудіовізуального перекладу, виявити труднощі, які виникають при перекладі фільмів.

У сучасній науці проблематикою аудіовізуального перекладу займалися такі іноземні науковці: Х. Диас Синтас (J. Diaz Cintas), І. Іварсон (I. Ivarsson), Г. Матамала (A. Matamala) та ін.; визначенням видів аудіовізуального перекладу займалися такі вітчизняні вчені, як А. П. Чужакин, І. С. Алексеева та ін. [3, с. 76; 1, с. 19].

Фільм, як об'єкт лінгвістичного дослідження, завжди викликає певні труднощі, оскільки постає складною системою уявлень та знань, в якій, окрім тексту, міститься ще й екстралінгвальні фактори, особливо важливі для розуміння повідомлення оригіналу. Ю. Лотман наголошує, що окрім лінгвістичних, перекладач має також справу і з проблемами технічного характеру, що безпосередньо впливають на рівень еквівалентності та адекватності перекладу, а також його технічному відтворенні на екрані, тобто, синхронності артикуляції акторів та реплік дублерів [2, с. 315].

Аудіовізуальний переклад (АВП) – це процес, в результаті якого фільм чи телепередача стають зрозумілими для цільової аудиторії, яка незнайома з мовою оригінального продукту. Аудіовізуальний переклад незважаючи на те, що його існування починається з моменту виникнення кінематографу, до сьогодні не отримав достатнього наукового обґрунтування, як особливий вид перекладацької діяльності. Він має свої особливості та різновиди. Виділяють чотири основні види аудіовізуального перекладу: дубляж, субтитри, синхронізація та закадровий переклад. Ми ж зосередимо свою увагу на одному з цих видів, а саме, на субтитруванні.

Субтитрування є одним із способів, який домінує в ряді країн. Субтитрування доволі поширений вид АВП у світі, використовується в скандинавських країнах (Данії, Норвегії, Швеції), Нідерландах, Бельгії, Португалії, Греції, Ізраїлі. В Україні цей вид перекладу також часто вживаний для міжмовного перекладу, особливо з російської. Щодо субтитрування з англійської воно теж має місце разом з закадровим перекладом на телебаченні або при перекладі DVD продукції.

Субтитри беруть свій початок з “написів”, які використовувались в перші дні застосування плівки в якості пристроїв, що передавали діалог акторів глядачам. Текст був надрукований на картоні, знятий на плівку і вставлений між кадрами фільму. Такі написи вже були схожі на сучасні субтитри: вони намагались донести завершену думку, а також використовувались розділові знаки для легкості читання (наприклад, три крапки свідчать про те, що речення ще незакінчене) [11, с. 10].

Субтитрування є поданням перекладу діалогів оригіналу на мову цільової аудиторії у вигляді синхронних субтитрів, зазвичай, внизу кадру. Це засіб, який найменше видозмінює оригінальний текст і дає змогу цільовій аудиторії відчувати тонкощі іноземної культури. Субтитрування асоціюється з підходом форенізації: це підхід до перекладу, якому властиве виділення та підкреслення іноземної ідентичності тексту оригіналу, що, звісно, призводить до відсування цільової аудиторії на другий план. Форенізація робить акцент на культурі оригіналу, коли переклад викликає відчуття “іноземності”, підкреслюючи іноземне походження фільму. Як влучно помітив Лоренс Венуті, форенізація як підхід до перекладу може бути описана, як “відправлення читача за кордон” [6, с. 147].

Серед інших основних засобів перекладу фільмів субтитрування дає можливість відчувати іноземну мову, її настрій і дає відчуття іншої культури більше, ніж будь-який інший засіб перекладу. І хоча в субтитрах можуть бути значні скорочення діалогів через брак часу та простору на екрані (дослідники відзначають, що перекладацькі втрати можуть сягати 50 % [4, с. 15]), більшість втрат може бути компенсована завдяки прослуховуванню оригіналу.

Субтитрування стає домінуючим засобом перекладу не лише через фінансові міркування – хоча воно дійсно є набагато більш економічним та простішим видом перекладу, – але також тому, що “для глядачів країн, які надають перевагу субтитрам, економічні переваги є другорядними; збереження автентичності оригінальної продукції виступає на перший план” [5, с. 310]. Під час перегляду аудиторії постійно нагадують про “іноземність” та автентичність перекладеного фільму, оскільки вона весь час має змогу чути діалоги оригіналу. Ще однією перевагою субтитрів, на наш погляд, є можливість чути неадаптовані діалоги іноземною мовою, що є неперевершеною нагодою для практики знання іноземної мови.

Що відрізняє АВП загалом та субтитрування зокрема від інших видів перекладу – це наявність, як технічних, так і контекстуальних обмежень. Г. Готліб

називає технічні обмеження *формальними* (або кількісними), контекстуальні – *текстовими* (або якісними) [9].

До формальних обмежень субтитрування належать параметри простору й часу. Параметри простору визначають положення субтитрів на екрані, кількість рядків субтитру, розташування тексту, кількість символів у рядку, шрифт і стилі тексту, колір шрифту й фон. Параметр часу (або тривалість) регулює тривалість тексту одного субтитру, вступний час перед показом субтитрів, час затримки субтитру, проміжок часу між двома “сусідніми” субтитрами, захват/обрізання сцени та т. ін.

Формальні обмеження призводять до текстуальних обмежень (певні мовні елементи підлягають компресії, скороченню або взагалі випускаються). Словенська вчена Ірена Ковачич (Irena Kovačič) виділяє трирівневу ієрархію дискурсних елементів субтитрування: обов’язкові елементи (які повинні бути перекладені); частково необов’язкові елементи (які можуть бути скорочені); необов’язкові елементи (які можуть бути випущені) [10, с. 409].

До обов’язкових належать елементи, які мають емпіричне значення для розуміння сюжету. Без таких елементів глядач не зможе стежити за перебігом подій. До необов’язкових елементів при перекладі з англійської можна віднести: а) повтори; б) імена в апелятивних конструкціях; в) міжнародно відомі слова такі, як “OK”, “yes”, “no” тощо; вигуки (“oh”, “wow” та ін.); г) неправильний початок висловлювання (промовець починає речення й не закінчивши, перебудовує висловлювання, вживаючи інші слова або граматичні конструкції); д) граматично неправильні конструкції; і) мовні звороти, які підкріплюються жестами й позначають привітання, здивування, підтвердження, заперечення; к) конструкції, позбавленні семантичного навантаження й вживані лише для встановлення потрібної швидкості потоку мовлення (“well”, “you know” та т. і.) [8, с. 27]. Професійні субтитрувальники зазвичай опускають вище зазначені елементи навіть, коли формальні обмеження (простір, час) дозволяють включити їх до тексту субтитру. У прагненні відтворити зміст скрипту, перекладачі часто забувають про те, що не лише діалоги основного сюжету становлять сутність фільму. Інші чинники, такі як різноманітні діалекти, реєстр або ввічливі висловлювання, які дуже часто підпадають під скорочення, можуть бути так само важливі для повного розуміння тексту.

Рівень форенізації фільму може бути також підвищений завдяки тому, що субтитри передбачають зміну форми вираження продукту: від розмовної (оригінал) до письмової форми у вигляді одного – двох рядків внизу кадру. За словами Мігеля Мери, “субтитри перетворюють фільм з аудіовізуального продукту на літературну форму, яка вимагає більшого рівня уваги від глядача, аніж дубльований фільм” [7, с. 79].

Отже, можна виділити такі основні переваги субтитрування: дешево, не займає багато часу, може використовуватися при навчанні іноземної мови.

До недоліків віднесемо: розподіл уваги глядача між діями на екрані й текстом субтитрів, що негативно впливає на ефект кінематографічної ілюзії; втрату вербальної інформації через чисельні формальні й текстуальні обмеження; не підходить для перекладу аудіовізуальної продукції, цільовою аудиторією якої є особи з поганими навичками читання, діти.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в порівняльному аналізі переваг і недоліків основних видів АВП (субтитрування, синхронізація, закадрового перекладу й дублювання), а також в доборі перекладацьких стратегій, доречність або недоречність їх використання в кожному окремому випадку.

Література

1. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика / И. С. Алексеева. – СПб., 2000. 178 с.
2. Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю. М. Лотман // Об искусстве. СПб. : Искусство-СПБ, 1998. 704 с.
3. Чужакин А. П. Мир перевода или вечный поиск взаимопонимания / А. П. Чужакин, П. Р. Палажченко. – М. : 1997. – 168 с.
4. Aegisub [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Aegisub>

5. Breaking Eastern European Barriers. *Sequentia*. / Dries J. – Vol. II (1995). – № 4 June/July/August 95. – 386 p.

6. Connor S. *Cultural History of Ventriloquism* Oxford: Oxford University Press, 2000. – 472 p.

7. Cronin, Michael. *Translation goes to the Movies*. – London: Routledge, 2009. – 164 p.

8. Georgakopoulou P. Subtitling for the DVD industry / P. Georgakopoulou // *Audiovisual translation: language transfer on Screen*; ed. J. Diaz Cintas, G. Anderman. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2009. – P. 21 – 35.

9. Gottlieb H. Subtitling – a new university discipline / H. Gottlieb // *Teaching translation and interpreting*. – Amsterdam : John Benjamins, 1992. – P. 161 –170.

10. Kovačič I. Subtitling and contemporary linguistic theories / I. Kovačič // *Translation, a creative profession: proceedings XIth World Congress of FIT – Belgrade 1990*. – Beograd : Prevodilac, 1991. – P. 407 – 417.

11. Remiere N. *Reaching a Foreign Audience: Cultural Transfers in Audiovisual Translation*, 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.jostrans.org/issue04/art_pettit.php